

SANOAT KORXONALARI MOLIYAVIY BARQARORLIGINI MUSTAHKAMLASHNING NAZARIY ASOSLARI VA AMALIY JIHATLARI

Tursunqulov Shoxrux Rabbimqul o'g'li

Toshkent menejment va iqtisodiyot institute

Tadqiqot maqsadi. Ushbu tadqiqotda sanoat korxonalarining moliyaviy barqarorligi va uni mustahkamlash masalalari, moliyaviy barqarorlikni mustahkamlashda texnologik innovatsiyalar, inson resurslari kabi muhim omillar, uning nazariy asoslari haqida tahlil, metodlar, natija va xulosalar bayon qilinadi. Tadqiqot davomida moliyaviy barqarorlikni mustahkamlashga oid Zarafshon Text sanoat korxonasi moliyaviy barqarorligi omilini amaliy o'rganishga doir tavsiyalar keltiriladi.

Tadqiqot materiallari va usullari. Sanoat korxonalarini moliyaviy barqarorligini ta'minlash iqtisodiy rivojlanish va raqobatbardoshlik uchun juda muhim. Ushbu mavzu bo'yicha tadqiqotlar olib borishda bir nechta material va usullarni qo'llash mumkin. Statistik ma'lumotlar - sanoat korxonalarining moliyaviy hisobotlari (balans, foyda va zarar hisobotlari). Soliq to'lovlari va boshqa moliyaviy ko'rsatkichlar hisobga olinadi. Korxonalarining moliyaviy barqarorligi haqida menejerlarga yoki mutaxassislariga so'rovnoma o'tkazish muhim. Xodimlar orasida moliyaviy savodxonlik darajasi haqida ma'lumot to'planadi. Moliya va iqtisodiyot bo'yicha ilmiy maqolalar hamda boshqa davlatlardagi sanoat korxonalarining muvaffaqiyatli tajribalari tahliliy material sifatida o'rganilishi lozim. Kvantitativ metodlar - moliyaviy ko'rsatkichlarni tahlil qilish (rentabellik, likvidlik, qarz yuklanishi). Statistika usullari yordamida ma'lumotlarni tahlil qilish (regressiya tahlili, vaqt qatorlarini tahlil qilish) sanoat korxonalarini moliyaviy barqarorligini ta'minlashda muhimdir. Tadqiqot usuli sifatida Zarafshon Teks to'qimachilik sanoat korxonasi moliyaviy barqarorligi statistik tahliliga oid ma'lumotlar to'plandi.

Natijalar. Zarafshon Teks sanoat korxonasi moliyaviy barqarorligini tahlil qilish uchun bir nechta muhim ko'rsatkichlarni ko'rib chiqish kerak. Bu ko'rsatkichlar korxonaning moliyaviy holatini, rentabelligini va likvidligini baholashda yordam beradi. Quyidagi asosiy ko'rsatkichlar orqali tahlilni olib boramiz. Korxonaning daromadlari va xarajatlarini o'rganish, foyda va zarar hisobotlarini tahlil qilinadi. O'tgan davrlardagi daromadlarning o'sishi yoki kamayishini kuzatish kerak.

Rentabellik koeffitsientlari bo'lgan foyda darajasi: Bu ko'rsatkich korxonaning har bir sotilgan mahsulotdan qanchalik foyda olishini ko'rsatadi. Aktivlar rentabelligi

(ROA): Foydani aktivlarga nisbatan hisoblanadi. Kapital rentabelligi (ROE): Foydani aksiyadorlarga kapitalga nisbatan hisoblanadi.

Likvidlik ko'rsatkichlari - Oqim likvidligi: Qisqa muddatli majburiyatlarni qoplash qobiliyatini baholaydi. Tezkor likvidlik: Tezkor aktivlar (naqd pul, bankdagi mablag'lar) bilan qisqa muddatli majburiyatlarni taqqoslaydi. Moliya barqarorligi: Moliyaviy mustahkamlik: Qarzdorlik nisbatlari (masalan, qarz/kapital) orqali tahlil qilish. Uzlüksiz faoliyat: Korxonaning uzoq muddatli majburiyatlarini vaqtida qoplash qobiliyatini baholash. Statistik tahlil - o'tgan yillarda olingan ma'lumotlarni statistik usullar bilan tahlil qilish, tendensiyalarni aniqlash va prognoz qilish. Moliya ko'rsatkichlarining o'zgarishi bo'yicha grafik va diagrammalar tuzish.

Zarafshon Teks sanoat korxonasi uchun bu ko'rsatkichlarni to'g'ri hisoblash va tahlil qilish orqali moliyaviy barqarorligi haqida aniq xulosa chiqarish mumkin. Shuningdek, ushbu ma'lumotlardan foydalangan holda kelajakdagi strategik rejalashtirishni amalga oshirish mumkin bo'ladi.

Moliyaviy barqarorlikni saqlab qolish uchun davlatlar ko'pincha turli xil siyosatlarni amalga oshiradilar, shu jumladan pul-kredit siyosati, fiskal siyosat va regulyativ chora-tadbirlar orqali iqtisodiyotning barqarorligini ta'minlashga harakat qiladilar. Sanoat korxonalarining moliyaviy barqarorligini ta'minlashda bir qator omillar muhim ahamiyatga ega. Ushbu omillar quyidagilarni o'z ichiga oladi:

- Daromad va xarajatlarni boshqarish: Korxonaning daromadlarini oshirish va xarajatlarini kamaytirish uchun samarali strategiyalar ishlab chiqilishi zarur. Bu, o'z navbatida, foyda marjasini yaxshilaydi.
- Investitsiya strategiyalari: Sanoat korxonalarini yangi texnologiyalar va uskunalarga investitsiya qilish orqali raqobatbardoshligini oshirishi mumkin. To'g'ri investitsiya qarorlari korxonaning moliyaviy barqarorligini mustahkamlashda muhimdir.
- Moliyaviy rejalashtirish: Moliyaviy rejalashtirish - bu kelajakdagi mablag'larni qanday sarflash va jalb qilishni rejalashtirish jarayoni. Bu, xususan, likvidlikni ta'minlash uchun zarur.
- Kredit va qarz boshqaruvi: Korxonalar o'z qarzlarni boshqarishda ehtiyotkor bo'lishlari kerak. Katta miqdordagi qarzlarni moliyaviy risklarni oshirishi mumkin.
- Bozor tahlili: Bozor sharoitlarini muntazam ravishda tahlil qilish orqali korxonalar o'z faoliyatini moslashtira olishlari va raqobatbardoshligini saqlab qolishlari mumkin.

- Mijozlar bilan aloqalar: Mijozlar bilan mustahkam aloqalarni rivojlantirish, ularning talablariga javob berish va xizmat ko'rsatishni yuqori darajada saqlash moliyaviy barqarorlikka ijobiy ta'sir ko'rsatadi.
- Risklarni boshqarish: Turli xil risklarni (moliyaviy, operatsion, bozor) aniqlash va ularga tayyorgarlik ko'rish korxonaning barqarorligini ta'minlaydi.
- Inson resurslari: O'qitilgan va malakali xodimlar korxonaning muvaffaqiyatida katta rol o'ynaydi. Xodimlarning motivatsiyasi va samaradorligi moliya natijalariga bevosita ta'sir qiladi.
- Texnologik innovatsiyalar: Innovatsion yechimlar ishlab chiqish va joriy etish orqali ishlab chiqarishni optimallashtirish mumkin, bu esa xarajatlarni kamaytirishga yordam beradi.
- Ijtimoiy mas'uliyat: Jamiyatga foydali bo'lgan ijtimoiy mas'uliyatli faoliyatlar ham brendning obro'sini oshirib, mijozlar ishonchini qozonadi.

Sanoat korxonalarining moliyaviy barqarorligini mustahkamlash bir qator muhim omillarni o'z ichiga oladi. Moliyaviy rejalashtirish jarayoni orqali kelgusi davr uchun daromad va xarajatlarni aniqlash, shuningdek, likvidlik darajasini baholash zarur. Har oy yoki har chorakda moliyaviy natijalarni tahlil qilib borish muhimdir. Mahsulot yoki xizmatlar diversifikatsiyasi orqali risklarni kamaytirish hamda bir nechta bozor segmentlariga kirish va turli mahsulotlar taklif etish, kompaniyaning barqarorligini oshiradi. Moliya resurslarini samarali boshqarish, jumladan, qarz va kapital tuzilishini optimallashtiriladi. Qarz yukini tartibga solib o'z vaqtida to'lovlarni amalga oshiriladi. Xarajatlarni doimiy ravishda nazorat qilish va optimallashtirish yordamida foydani oshirishga va ishlab chiqarishni samarali tashkil etishga erishishga yordam beradi. Uzluksiz innovatsiyalarni amalga oshirish, yangi texnologiyalarni joriy etish va ishlab chiqarishni modernizatsiya qilish orqali raqobatbardoshlikni oshirish ham muhim. Risklarni boshqarishda moliyaviy risklar, bozor risklari, ishlab chiqarish risklari kabi turli xil risklar bilan ishlash uchun strategiyalar ishlab chiqish lozim. Kadrlar salohiyatini oshirish bo'yicha malakali mutaxassislarni jalb qilish va ularning malakasini oshirish orqali korxonaning umumiy samaradorligini yaxshilanadi. Mijozlarga xizmat ko'rsatishni yaxshilash va ularning ehtiyojlariga mos mahsulotlar taklif etishni davom ettirish orqali mijoz bazasini kengaytiriladi. Moliyaviy ko'rsatkichlarni monitoring qilish muhim jarayon bo'lib, rentabellik koeffitsientlari, likvidlik koeffitsientlari kabi asosiy moliyaviy ko'rsatkichlarni doim monitoring qilib boriladi. Har qanday moliya operatsiyalarida shaffoflikni ta'minlash va xodimlarga tushuncha berib borish ham ahamiyatlidir. Bu tavsiyalar sanoat korxonalarining moliyaviy barqarorligini mustahkamlashda yordam beradi hamda ularning uzoq

muddatli muvaffaqiyatiga hissa qo'shadi. Bu tavsiyat omillar sanoat korxonalarining moliyaviy barqarorligini ta'minlashda muhim rol o'ynaydi va ularning uzoq muddatli muvaffaqiyatini belgilaydi

. Sanoat korxonalarining moliyaviy barqarorligini mustahkamlash uchun bir qator amaliy asoslar va strategiyalar mavjud. Ular quyidagilarni o'z ichiga oladi.

- Moliyaviy rejalashtirish

- Budget tuzish: Har yili yoki chorakda moliyaviy rejalashtirish orqali xarajatlar va daromadlarni oldindan belgilash.

- Pul oqimlarini tahlil qilish: Kirim va chiqimlarni nazorat qilish, kelajakdagi pul oqimlarini oldindan ko'rish.

- Kapitalni boshqarish

- Doimiy kapital manbalarini yaratish: O'z mablag'larini samarali sarflash, investitsiyalarni jalb qilish.

- Qisqa muddatli va uzoq muddatli qarzlarni boshqarish: Qarzdorlik darajasini nazorat qilish va optimal qarz-struktura yaratish.

- Xarajatlarni optimallashtirish

- Xarajatlarni tahlil qilish va nazorat qilish: Keraksiz xarajatlarni kamaytirish, samaradorlikni oshirish.

- Tashqi resurslardan foydalanish: Outsourcing yoki boshqa kompaniyalar bilan hamkorlik orqali xarajatlarni qisqartirish.

- Investitsiya strategiyasi

- Investitsiya portfelini diversifikatsiya qilish: Turli sohalarga investitsiya qilib, risklarni tarqatish.

- Ijtimoiy mas'uliyatli investitsiyalar: Barqaror rivojlanishni ta'minlash uchun ekologik va ijtimoiy jihatlarni hisobga olish.

- Raqobatbardoshlikni oshirish

- Innovatsion yechimlar joriy etish: Yangi texnologiyalar va mahsulotlarni ishlab chiqish orqali bozor ulushini oshirish.

- Sifatni oshirish: Mahsulot yoki xizmat sifatini yaxshilash orqali mijozlar ishonchini qozonish.

- Moliyaviy tahlil va monitoring

- Moliyaviy ko'rsatkichlar tahlili: Rentabellik, likvidlik, qarzdorlik kabi ko'rsatkichlarning muntazam ravishda kuzatilishi.

- Risk boshqaruvi tizimini joriy etish: Moliyaviy risklarni aniqlash va ularni kamaytirishga qaratilgan strategiyalar ishlab chiqish.

- Ta'lim va xodimlarning malakasini oshirish

- Xodimlar uchun treninglar o'tkazish: Moliyaviy savodxonlikni oshirib, xodimlarning qaror qabul qilish jarayonlariga ta'sirini kuchaytirish.

Ushbu amaliy asoslar sanoat korxonalarining moliyaviy barqarorligini mustahkamlashda muhim rol o'ynaydi hamda ularning kelgusidagi rivojlanishini ta'minlaydi. Sanoat korxonalarining moliyaviy barqarorligini mustahkamlash – bu zamonaviy iqtisodiyotda juda muhim masala bo'lib, u korxonaning uzoq muddatli rivojlanishi va raqobatbardoshligini ta'minlashda asosiy rol o'ynaydi. Nazariy asoslari quyidagi jihatlardan iborat:

- Moliyaviy barqarorlik tushunchasi

Moliyaviy barqarorlik - bu korxonaning o'z majburiyatlarini bajarish qobiliyati, ya'ni likvidlik, rentabellik va moliyaviy mustahkamlik ko'rsatkichlari orqali ifodalanadi. Moliyaviy barqarorlikni ta'minlash uchun zarur bo'lgan omillar quyidagilardir:

- O'z-o'zini moliyalash
- Qarz va kapitalning optimal nisbatlari
- Xavflarni boshqarish

- Moliyaviy rejalashtirish va nazorat

Moliyaviy rejalashtirish – bu kelajakdagi xarajatlar va daromadlarni prognoz qilish jarayoni. Rejalashtirish orqali korxonada resurslarini samarali taqsimlash va moliya oqimlarini boshqarish imkonini beradi. Nazorat esa moliya holatini tahlil qilish, xarajatlarni monitoring qilish va kerakli o'zgarishlarni amalga oshirish jarayonidir.

- Raqobatbardoshlik va innovatsion faoliyat

Korxonalar innovatsion faoliyatni rivojlantirish orqali mahsulotlarini takomillashtirib, raqobatchilarga nisbatan ustunlikka ega bo'lishi mumkinlar. Innovatsiyalar yangi bozorlarga kirishga yordam beradi hamda mavjud bozorlar doirasida raqobatbardoshligini oshiradi.

- Xarajatlarni boshqarish

Xarajatlarni samarali boshqarish (cost management) har bir sanoat korxonasi uchun muhimdir. Xarajatlarni kamaytirish yoki ularni optimallashtirish orqali foydani oshirish mumkin.

- Moliyaviy ko'rsatkichlar tahlili

Korxonaning moliya holatini baholash uchun turli ko'rsatkichlar ishlatiladi:

- Likvidlik koeffitsienti
- Qarzga nisbatan kapital koeffitsienti
- Rentabellik koeffitsientlari

Bu ko'rsatkichlar yordamida korxonaning moliya holatini baholash va kerakli chora-tadbirlarni ishlab chiqish mumkin.

- Risklarni boshqarish

Xulosa. Sanoat korxonalarining muvaffaqiyatli faoliyat yuritishi uchun risklarni aniqlash, baholash va boshqarish muhimdir. Risklarning oldini olish yoki ularning ta'sirini minimallashtirish strategiyalarini ishlab chiqish zarur. Uzoq muddatli strategik rejalashtirish ham muhimdir. Moliyaviy barqarorlikni mustahkamlash uchun uzoq muddatli strategik reja ishlab chiqilishi kerak. Bu reja ichida maqsadlar belgilanishi, resurslar taqsimlanishi va amalga oshiriladigan tadbirlar kiritilishi zarur. Z-score modeli moliya sohasida keng qo'llaniladi va investorlar, analitiklar va boshqaruvchilar uchun qimmatli vosita hisoblanadi. U kompaniyaning moliyaviy holatini baholash va kelajakdagi muvaffaqiyatini oldindan aytib berishga yordam beradi.

Ushbu nazariy asoslar sanoat korxonalarining moliyaviy barqarorligini mustahkamlashga xizmat qiladi hamda ularning raqobatbardoshligini oshiradi. Malakali menejment, puxta rejalashtirish va innovatsiyalar esa ushbu jarayonning kalit omillaridir.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Brigham, E.F., & Ehrhardt, M.C. (2013). Financial Management: Theory & Practice.
2. Ross, S.A., Westerfield, R.W., & Jaffe, J. (2016). Corporate Finance.
3. Fridson, M.S., & Alvarez, F. (2011). Financial Statement Analysis: A Practitioner's Guide.
4. Khan, M.Y., & Jain, P.K. (2007). Financial Management: Text and Problems.
5. Chandra, P. (2017). Investment Analysis and Portfolio Management.